RealAudio

איציק מאַנגער

די מעשׂיות פֿון הערשל זומערווינט

מעשׂה. די מעשׂיות האָט מיר דערציילט הערשל זומערווינט בײַ פֿאַנטולע גוי אין דער טשאַינע, ווו ייִדישע טרעגערס, וואַסער-פֿירערס און סתּם האָרעפּאַשניקעס פֿלעגן קומען טרינקען טיי צווישן פֿינף און זעקס נאָך מיטאָג.

אַלע מעשׂיות, וואָס הערשל האָט דערציילט, זענען געווען אויסטערליש ביז גאָר, און אַלע מעשׂיות זענען געווען אמתע, ווײַל זיי האָבן זיך געטראָפֿן מיט אים אַליין.

אויב איר זעט נאָך הײַנט צו טאָג אַן אויסגעשטערנטן הימל, ווייסט איר וועמען איר האָט צו פֿאַרדאַנקען? קיינער נישט, אַחוץ הערשל זומערווינטן.

געשען איז דאָס אַ מאָל, ווען ער, הערשל, איז נאָך געווען אַ קליין חדר-ייִנגל. אין גאַנצן אַ יאָר עלף.

אַ שטיפֿער איז ער געווען איינער אין דער וועלט; שמיץ האָט ער געכאַפּט פֿונעם רבין, ווי פֿיל ס'איז נאָר אין אים אַרײַן; יעדן נײַעם קאַנטשיק האָט ער פֿאַרזוכט דער ערשטער.

נאָר די שמיץ פֿונעם רבין זענען געווען אַ גאָרנישט מיט אַ נישט אַנטקעגן דעם קנײַפּן פֿון דער שטיפֿמאַמע.

הערשלס מאַמע איז געשטאָרבן, ווען זי איז געגאַנגען מיט אים צו קינד. ער איז געבוירן געוואָרן אַ יתום.

און די שטיפֿמאַמע, וואָס דער טאַטע האָט אין אַ צײַט אַרום אַראָפּגעבראָכט פֿון דער פֿרעמד, האָט אים, הערשלען, נישט ליב געהאַט, און ס׳איז אַ סבֿרה, אַז נישט אומזיסט. הערשל איז איר דערגאַנגען די יאָרן. האָט זי אים געשיקט אַ גאַנג, איז ער פֿאַרפֿאַלן געוואָרן אויף אַ גאַנצן טאָג ; אַהיים געקומען ערשט צו וועטשערע.

ווען דער טאַטע פֿלעגט אַהיים קומען פֿונעם מאַרק אַן אָפּגעהאָרעוועטער, אַ מידער, פֿלעגט די שטיפֿמאַמע אויסגיסן פֿאַר אים איר גאַנץ ביטער האַרץ : ״הערשל אַזוי״ און ״הערשל אַזוי.״

דער טאַטע, בטבֿע אַ גוטער, האָט אים קיין מאָל נישט געשלאָגן. אמת, ער האָט געהאַט עגמת-נפֿש פֿון הערשלס ״שטיקלעך,״ ס׳האָט אים בפֿירוש געאַרט, און אַז די שטיפֿמאַמע האָט פֿאַרענדיקט איר ״צושטעלן אַ בענקעלע,״ פֿלעגט ער טרויעריק אַ שמייכל טאָן :

– ער וועט נאָך זײַן אַ לײַט, זלאַטע, זאָרג זיך נישט. וועסט נאָך זען, אַז ער וועט זײַן אַ לײַט, נאָר ... פֿון די ״אָרעמע לײַט.״

זעענדיק אַז דער טאַטע קומט אָפּ דעם גאַנצן ענין מיט אַ ווערטל, האָט די שטיפֿמאַמע זיך אַליין אַן עצה געגעבן. קנײַפּן האָט זי געקענט, האָט זי אים געקניפּט. פֿון יעדן קניפּ האָט ער, ווי מען זאָגט, ״געזען קראָקע מיט לעמבעריק.״

און הערשל האָט געענטפֿערט אויף איר קנײַפּן מיט נײַע ״שטיקלעך״ און מיט נײַע ״שפּיצלעך.״

אָט אַזאַ איז ער געווען. אַ שטיפֿער אײנער אין דער וועלט. דער סאָמאָראָדנער מלך פֿון אַלע קונדסים.

בײַ זיי אין שטוב האָט זיך אַרומגעדרייט אַ האָן, ווי בײַ זײַן טאַטן אין ווײַנגאָרטן. דער דאָזיקער האָן האָט געטאָן וואָס ער האָט געוואָלט, אָנגעמאַכט דאָרטן, ווו ער האָט געוואָלט. קיינער האָט אים נישט גע׳טשעפּעט. קיינער האָט אים נישט געפֿרעגט קיין שאלות. די שטיפֿמאַמע, וואָס איז צו הערשלען געווען ערגער ווי אַ כּלבֿ, איז צום האָן געווען ממש ווי אַ טויב.

די שטיפֿמאַמע, וואָס האָט געגלויבט אין שדים, רוחות און גילגולים, האָט זיך אָנגערעדט, אַז דער האָן איז אַ גילגול פֿון איר ערשטן מאַן הערש-מענדל. זי האָט אים דערקענט אין זײַן ״זײַטיקן קוק״ און אין זײַן ציטערן מיטן קעפּל. הערש-מענדל מיט די ביינער.

אַז קיינער איז נישט געווען אין דער היים, האָט זי אים טאַקע גערופֿן ״הערש-מענדל״ און זיך געווישט מיטן פֿאַרטוך די אויגן:

– קומסט אָפּ, הערש-מענדל. אַ האָן ביסטו געוואָרן, ווײ איז מיר. ווער האָט דיך געהייסן נאָכלויפֿן אַלע מיידן, הערש-מענדל? כ׳האָב דיך געוואָרנט, הערש-מענדל. איצט ביסטו מגולגל געוואָרן אין אַ האָן, ווײ איז מיר.

אַ רגע שפּעטער:

– דײַן מזל, הערש-מענדל, וואָס ביסט אַרײַנגעפֿאַלן צו מיר אין די הענט און כ׳האָב דיך דערקענט. בײַ אַן אַנדערן וואָלט מען דיך שוין פֿון לאַנג געקוילעט, פֿון לאַנג אויפֿגעגעסן און פֿון לאַנג שוין אָן דיך פֿאַרגעסן.

און דער האָן הערש-מענדל האָט בפֿירוש געפֿילט, אַז די שטיפֿמאַמע איז אים אַ פֿרײַנד. צי ער האָט אויך דערקענט, אַז זי איז אַ מאָל געווען זײַן ווײַב, ווייסט נישט הערשל זומערווינט. און דאָס וואָס ער ווייסט נישט, וועט ער נישט דערציילן.

וויפֿל הענער און הינער מען האָט שוין נישט אויסגעקוילעט, הערש-מענדל דער האָן איז געבליבן לעבן, באַהיט און באַשיצט פֿון דער שטיפֿמאַמען, וואָס האָט אים אַפֿילו געגעבן פֿון צײַט צו צײַט עסן הינערשע פּולקעס פֿון אַנדערע געקוילעטע הינער.

די שטיפֿמאַמע האָט זיך דערמאָנט, אַז איר ערשטער מאַן, הערש-מענדל, האָט ליב געהאַט אַ הינערשע פּולקע, ס׳לעבן.

פֿאַרשטייט זיך, אַז הערשל זומערווינט האָט פֿײַנט געהאַט הערש-מענדל דעם האָן, ווײַל ער האָט פֿײַנט געהאַט די שטיפֿמאַמע.

ווּ ער האָט נאָר געקענט, איז ער דעם האָן דערגאַנגען די יאָרן. פֿון אויסרײַסן פֿעדערן אײינציקווײַז, רעדט מען שוין נישט.

האָט דער האָן געכאַפּט אַ דרימל, האָט אים הערשל אויפֿגעוועקט. האָט ער דעם האָן אָנגעטראָפֿן אין הויף, האָט ער אים אַזוי לאַנג געיאָגט, ביז דער האָן האָט אַרויפֿגעפֿלאַטערט אויפֿן פּלויט און זיך הייזעריק צעקרייעט, גערופֿן צו הילף די שטיפֿמאַמע.

די שטיפֿמאַמע, דערהערנדיק דעם פֿאַרצווייפֿלטן קריי פֿון הערש-מענדל דעם האָן, איז געקומען צו לויפֿן נישט-טויט נישט-לעבעדיק און אים אויסגעלייזט פֿון הערשלס הענט.

פֿאַר דער שטיפֿמאַמע איז יעדער הייזעריקער קריי פֿונעם האָן געווען נאָך אַ סימן, אַז זי האָט דאָ צו טאָן מיט אַ גילגול פֿון איר ערשטן מאַן, ע״ה. אַזוי פֿלעגט ער קרייען, ווען מען פֿלעגט אים מכבד זײַן מיט אַן עליה.

מאַכט זיך אַ מאָל, דער שטיפֿער הערשל האָט ווידער געיאָגט דעם האָן איבערן הויף. דער האָן האָט זיך מיט צעפֿלאָשעטע פֿליגל געטראָגן ווי אַ נישט-גוטער. הערשל האָט דערפֿון ווילד הנאה געהאַט. ער האָט זיך געיאָגט נאָך אים און געזונגען דאָס לידל, וואָס ער האָט אַליין צוגעטראַכט אַ וואָך אויף צו פֿריִער, ווען ער האָט געזען דעם האָן פּיקן אַ הינערשע פּולקע:

הערש-מענדל הינער-פֿרעסער,
דו זאָלסט נישט וואַקסן גרעסער.

דער האָן איז, ווי זײַן שטייגער אין אַזאַ סכּנה, אַרויף אויפֿן פּלויט. נאָר הערשל האָט אים נישט צו רו געלאָזט. ער האָט געקרייעט, גערופֿן צו הילף די שטיפֿמאַמע. די שטיפֿמאַמע איז אָבער נישט געווען אין דער היים. זי איז גראָד געגאַנגען עפּעס אײַנקויפֿן אין שפּײַז-געוועלבל. אויפֿן וועג האָט זי אָנגעטראָפֿן גיטל די שפּרעכערין און מיט איר פֿאַרפֿירט אַ שמועס וועגן שדים, רוחות און גילגולים, און אַנדערע ווײַבערשע זאַכן.

ווען זי איז אַהיים געקומען, האָט זי געטראָפֿן אונדזער הערשל אַ צעפֿלאַמטן, אַ גליקלעכן, זיך יאָגנדיק נאָכן האָן, און דער האָן האָט שוין קוים-קוים געכאָרכלט.

אַז הערשל האָט געלייזט דאָס זײַניקע, איז איבעריק צו דערציילן. די שטיפֿמאַמע האָט אים גוט-גוט אָנגעדרייט די אויערן. הערשל האָט זיך קוים אַרויסגעריסן פֿון אירע הענט. אַנטלויפֿנדיק האָט ער איר אַרויסגעשטעלט די צונג און טאַקע תּיכּף זיך צעזונגען איבער דער גאַנצער גאַס, קינד און קייט זאָלן הערן:

הערש-מענדל הינער-פֿרעסער,
דו זאָלסט נישט וואַקסן גרעסער.

די שטיפֿמאַמע האָט געהאַלטן דעם אויסגעלייזטן האָן אין אירע אָרעמס, אים צוגעטוליעט צום האַרצן און געשעפּטשעט:

– קומסט אָפּ, הערשל-מענדל, ווײ איז מיר! און דעם אַנטלויפֿנדיקן הערשל האָט זי נאָכגעשריגן:

– וואַרט, וואַרט, אַז דו וועסט אַהיים קומען צו וועטשערע, וועסטו ערשט כאַפּן דאָס דײַניקע.

פֿאַרשטייט זיך, אַז הערשל איז נישט אַהיים געקומען צו וועטשערע. אַ הונגעריקער, האָט ער זיך אַרומגעדרייט איבער די גאַסן. אין דמיון געזען ווי הערש-מענדל דער האָן פּיקט אַ הינערשע פּולקע, ווי די שטיפֿמאַמע ווינטשט אים צו מיטן גאַנצן האַרצן:

– עס, עס, הערש-מענדל, זאָל דיר וויל באַקומען!

הערשל האָט חרטה געהאַט. צו וואָס האָט עס אים געטויגט! איצט טאָטשעט אים דער הונגער, נאָר אַהיים גיין האָט ער מורא.

בײַ נאַכט, ווען אַלע זענען שוין געשלאָפֿן, איז הערשל אַהיים געקומען. שטיל, אויף די שפּיץ פֿינגער, איז ער אַרויפֿגעקראָכן אויפֿן בוידעם און זיך געלייגט אַ הונגעריקער שלאָפֿן.

אַ מאָדנעם חלום האָט ער געהאַט: ער אַליין איז אַ יונג הינדל, אַ פֿאַרשײַטס. די שטיפֿמאַמע, אַ פֿעטע, בכּבֿודיקע הון, פֿירט אים דאָס ערשט מאָל אין חדר אַרײַן.

דער מלמד – גאָט מײַנער! – איז הערש-מענדל דער האָן. ער האַלט, ווי זײַן שטייגער, דאָס קעפּל אויף אַ זײַט און ער פֿרעגט אים:

– קמץ א׳, ווי מאַכט?

און טאַקע תּיכּף אַ פּיק אים אין קעפּל.

– און קמץ ג׳, ייִנגעלע?

און נאָך אַ מאָל אַ פּיק אים אין קעפּל.

אַ דערשראָקענער האָט זיך הערשל אויפֿגעכאַפּט פֿונעם שלאָף און זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זײַטן.

יאָ, ער איז אויפֿן בוידעם, און אַלץ איז געווען אַ חלום.

ער האָט אָפּגעאָטעמט און זיך שאַרף אײַנגעהערט.

אָבער ווער פּיקט עס פֿאָרט?

ער איז פּאַמעלעך צוגעקראָכן צום דאַך-פֿענצטערל און אַרויסגעשטעקט דעם קאָפּ.

די ערשטע רגע איז הערשל געבליבן ווי געפּלעפֿט. דער הימל איז געווען אויסגעשטערנט. אויפֿן שוואַרצן קוימען איז געשטאַנען הערש-מענדל דער האָן און געפּיקט מיט זײַן שאַרפֿן שנאָבל די שטערן.

דער נאַרישער האָן האָט געמיינט, אַז דאָס זענען זערנעס.

הערשל האָט דערפֿילט די סכּנה. לאָזן הערש-מענדלען אַזוי ווײַטער פּיקן די שטערן, מאַכט ער אַ תּל פֿון דער גאַנצער זומערנאַכט, נישט נאָר פֿון דער, נאָר פֿון אַלע שטערננעכט בכלל. ווײַל ווּ ס׳איז באַקאַנט, לאָזט איין נאַכט איבער דער צווייטער בירושה די שטערן.

הערשל איז פּאַמעלעך אַרויסגעקראָכן דורכן דאַך-פֿענצטערל. אויפֿן בויך האָט ער זיך פּאַמעלעך-פּאַמעלעך דערנענטערט צום קוימען, הערש-מענדל זאָל נישט הערן.

און הערש-מענדל דער האָן איז טאַקע געווען אַזוי פֿאַרנומען מיט דער אַכילה, אַז ער האָט טאַקע גאָרנישט נישט געהערט.

מיט אַ מאָל האָט אים הערשל אַ כאַפּ געטאָן בײַ די פֿליגל. הערש-מענדל דער האָן האָט זיך אַזוי דערשראָקן, אַז פֿאַר שרעק האָט ער צוריק אויסגעבראָכן אַלע שטערן, וואָס ער האָט שוין געהאַט אויסגעפּיקט.

הערשל האָט מיטן דערשראָקענעם האָן געדרייט איבערן קאָפּ און געזונגען אַ נײַ לידל, וואָס איז אים גראָד אײַנגעפֿאַלן:

> הערש-מענדל שטערנפּיקער,
> די אַכילה איז דער עיקר.

די שטערן אויפֿן הימל האָבן ממזריש צו אים אַראָפּגעווּנקען, הערשל האָט פֿאַרשטאַנען זייער מיין:

– הערשל, מיר'ן קיין מאָל נישט פֿאַרגעסן די טובֿה. די ערשטע פּאָר מינוט איז דער האָן געווען אַזוי פּריטשמעליעט. דאָס שטערן-מאָלצײַט, וואָס ער האָט געפּראַוועט שטילערהייט מיט אַזאַ הנאה, איז אַזוי אומגעריכט איבערגעריסן געוואָרן, אַז ער האָט די ערשטע פּאָר מינוט נישט געוווּסט בכלל, וואָס ס'טוט זיך מיט אים.

ערשט ווען הערשל האָט מיט אים אָנגעהויבן צו דרייען איבערן קאָפּ און גענומען טאַנצן אַרום דעם קוימען ווי אַן אינדיִאַנער, האָט ער זיך מוראדיק צעקרייעט.

די הענער פֿונעם שטעטל האָבן אים אָפּגעענטפֿערט, ווי ס'איז דער שטייגער פֿון הענער. ס'איז געוואָרן אַזאַ קרייערײַ. אַז די באַלעבאַטים פֿון שטעטל האָבן זיך אויפֿגעכאַפּט, אָפּגעגאָסן נעגל-וואַסער, געמיינט, אַז ס'טאָגט שוין.

הערשלס שטיפֿמאַמע האָט דערהערט דאָס פֿאַרצווייפֿלטע קרייען פֿון איר גילגול... זי האָט דערפֿילט די סכּנה. אין הוילן העמד און מיט דער קאָטשערע אין דער האַנט איז זי אַרויף אויפֿן בוידעם, קוים זיך אַדורכגעשפּאַרט דורכן דאַך-פֿענצטערל.

וואָס הערשל האָט אָפּגעלייזט, קענט איר זיך שוין אַליין פֿאָרשטעלן. די שטיפֿמאַמע האָט אים נישט געזשאַלעוועט.

הערשל זומערווינט וויַזט נאָך הייַנט די ברוין-און-בלאָ סימנים פֿון יענע קלעפּ. אָבער ס'האָט זיך געלוינט:

– די שטערן האָב איך פֿאָרט געראַטעוועט. הערש-מענדל דער האָן איז פֿון יענער נאַכט אָן געוואָרן עפּעס נישט מיט אַלעמען. אין אַ פּאָר וואָכן אַרום האָט ער פֿאַרוואָרפֿן דעם קעפּל צום לעצטן מאָל אין אַ ווינקל פֿונעם הויף.

און וואָס פֿאַר אַ גילגול ער איז הייַנט, ווייסט קיינער נישט. ער, הערשל, איז אָבער געקומען צו זיך פֿון די קלעפּ. אַ סימן: אָט לעבט ער און דערציילט אמתע מעשׂיות וואָס האָבן זיך געטראָפֿן טאַקע מיט אים אַליין.

אָט, למשל, די מעשׂה מיט די פֿייגל:

געשען איז דאָס מיט יאָרן קאַריק. הערשל איז דענסטמאָל געווען אַ בחור פֿון אַ יאָר אַכצן-נייַנצן, אַ יונג מיטביינער. זייַן ייִנגערע שוועסטער איידל האָט שוין געהאַט חתונה געהאַט. נאָר די שטיפֿמאַמע האָט נאָך, ווי איר שטייגער, געוואָרטשעט:

– בייַ לייַטן איז אַזאַ יונג שוין אַ טאַטע, נאָר דאָס דרייט זיך אַרום פּוסט און פּאַסט. יאָגט זיך נאָך מיידן. ווערסט נאָך האָבן דעם זעלבן סוף ווי מייַן הערש-מענדל. געדענק מייַנע רייד.

נאָר מאַלע וואָס די שטיפֿמאַמע האָט געוואָרטשעט. קיין פֿרייַנד איז זי אים קיין מאָל נישט געווען, און זינט דעם טויט פֿון הערש-מענדל דעם האָן – אַוודאי און אַוודאי נישט.

אַגבֿ, האָט זי יעדעס יאָר – אין טאָג וואָס הערש-מענדל דער האָן איז נפֿטר געוואָרן – געגעבן ליכט אין שול און עוזר דער שמש האָט געזאָגט קדיש פֿאַר באַצאָלטס.

הקיצור, הערשלס ייִנגערע שוועסטער איידל האָט מיט מזל חתונה געהאַט און צום יאָר איז זי געלעגן געוואָרן מיט אַ ייִנגל.

צוויי טעג פֿאַרן ברית האָט דער טאַטע אַוועקגערופֿן הערשלען אין אַ זייַט און צו אים געזאָגט:

– שפּאַן איַין, מיַין זון, דאָס פֿערד און פֿאָר אַריבער קיין דאַראַבאַן צו זלמן דעם שענקער און זאָג אים, מיַין זון, אַז ער זאָל דיר געבן דאָס פֿעסל וויַין, וואָס ער האָט אַוועקגעשטעלט פֿאַר מיר מיט צוואַנציק יאָר צוריק. אים ירצה השם, איבערמאָרגן, אַזוי זאָג אים, וועט זיַין דער פֿריילעכסטער טאָג אין מיַין לעבן : דאָס ערשטע אייניקל. נעם די ביַיטש, הערשל, שפּאַן איַין דאָס פֿערד און פֿאָר און קום באַציַיטנס מיטן פֿעסל וויַין, דער ברית זאָל חלילה נישט ווערן פֿאַרשטערט.

הערשלס טאַטע און זלמן דער שענקער פֿון דאַראַבאַן זענען געווען געשוואָרענע גוטע ברידער. איין גוף און איין נשמה. מיט אַן ערך צוואַנציק יאָר צוריק, ווען זיי האָבן זיך נאָך אַ לאַנגער ציַיט נאָך אַ מאָל געטראָפֿן, האָט זלמן דער שענקער פֿאַר זיַין חבֿר אין די אויגן אַראָפּגעשטעלט אַ פֿעסל וויַין אין קעלער, און אַ קלאַפּ טוענדיק זיַין חבֿר אין פּלייצע, אים געזאָגט, אַז דאָס פֿעסל וויַין קען ער שיקן נעמען, ווען ער וועט זיַין אויפֿגעלייגט און ווען ס׳וועט זיך אים דוכטן, אַז ס׳איז דער פֿריילעכסטער טאָג אין זיַין לעבן.

אַן ערך צוואַנציק יאָר איז געשטאַנען דאָס פֿעסל ביַי זלמן דעם שענקער אין קעלער, ביז ס׳האָט זיך דערוואַרט.

דאָס ערשטע מאָל אין זיַין לעבן האָט הערשל געזען דעם טאַטנס פּנים שיַינען. נאָר אמתע פֿרייד איז מסוגל צו אַזאַ ליכטיקייט.

הערשל האָט איַינגעשפּאַנט פֿערד און וואָגן, גענומען די ביַיטש מיט דער רויטער טראָלד אין האַנט אַריַין :

– וויאָ, קאַשטאַן, קיין דאַראַבאַן!

קיין דאַראַבאַן איז געווען אַ מהלך וועגס. באַרג-אַרויף, באַרג-אַראָפּ. פֿעלד און וואַלד, טאָפּאָליעס פּאַזע וועג. פֿייגל און זונגאָלד.

דאָס פֿערדל, אויסגערוט און זאַט, איז געלאָפֿן, נישט געוואַרט, אַז הערשל זאָל עס דערמאָנען מיט דער ביַיטש.

הערשל איז געווען אויפֿגעלייגט ביז גאָר. געקנאַלט מיטן ביַיטשל סתּם אין דער וועלט אַריַין. אויף די ליפּן האָט זיך אים געגריַיזלט אַ גראַם, אָט ערשט טאַקע צוגעטראַכט :

ניִשט קיין פֿערדל, נאָר אַ באַן
לויפֿט עס, פֿליט קיין דאַראַבאַן.
פֿרעגט דאָס פֿערדל: הערשל, ס׳טײַטש?
זאָג, צו וואָס טויג דיר די בײַטש?

הערשל האָט טאַקע געפֿילט, אַז די בײַטש איז איבעריק. דערפֿאַר האָט ער צוגעטראַכט דאָס לידל. און אפֿשר בלויז דערפֿאַר, ווײַל מיט אַ לידל איז היימלעכער אויפֿן וועג.

פֿאַר נאַכט איז ער אָנגעקומען קיין דאַראַבאַן. זלמן דער שענקער האָט זיך מיט אים דערפֿרייט, ווי מיט אַן אבֿן־טובֿ. אַ קלייניקייט, דער איינציקער זון פֿון זײַן בעסטן חבֿר!

ער האָט הערשלען אַ קלאַפּ געטאָן אין דער פּלייצע:

– וואָס מאַכט עפּעס דער טאַטע? אַלט געוואָרן, האַ?

און אַז הערשל האָט אים איבערגעגעבן זײַן שליחות, האָט אים זלמן דער שענקער ווידער אַ מאָל אַ קלאַפּ געטאָן אין דער פּלייצע:

– אַזוי האָב איך דיך ליב, הערשל. הייסט עס, ס׳קומט אונדז אַ מזל־טובֿ. פֿאַרשטייט זיך, אַז דאָס פֿעסל ווײַן שטייט. מיט די יאָרן איז עס געוואָרן שטאַרקער, ניִשט ווי איך און דײַן טאַטע: וואָס אַלטער אַלץ שוואַכער.

און מיט אַ טיפֿן זיפֿץ האָט זלמן דער שענקער פֿאַרענדיקט:

– אַך, ווען דער מענטש וואָלט געווען געגליכן צו אַ פֿעסל ווײַן!

הערשל האָט אויסגעשפּאַנט די פֿערד, און כאָטש ער האָט מיטגענומען אַ זעקל האָבער פֿון דער היים, האָט זלמן דער שענקער עס ניִשט געלאָזט אויפֿבינדן:

– דײַן זעקל האָבער וועסטו האָבן אויף צוריקוועגנס. הײַנט, פֿאַרשטייסטו מיך, איז דײַן לאָשעק דער גאַסט פֿון מײַן לאָשעק. זיי וועלן עסן פֿון איין קאַרעטע. מײַן לאָשעק האָט ליב אורחים. געראָטן אין בעל־הבית. פֿאַרשטאַנען, הערשל?

אַז הערשל האָט זיך אָפּגעפֿאַרטיקט מיטן פֿערד, האָט אים זלמן דער שענקער פֿאַרבעטן אין דער גרויסער סאַליע. אָנגעגאָסן צוויי גלעזלעך ווײַן, איינס פֿאַר זיך און דאָס צווייטע פֿאַרן גאַסט:

– לחיים, הערשל, און זאָל דײַן טאַטע האָבן נחת פֿון דיר!

הערשל איז געווען מיד און הונגעריק פֿונעם לאַנגן וועג. זלמן דער שענקער האָט עס דערפֿילט און זיך אָנגערופֿן:

– ביסט הונגעריק, הערשל. מײַן פּלוניתטע איז מחויב צוריקצוקומען אַ ליאַדע רגע, זי איז געגאַנגען צו אַ לוויה.

הערשל האָט געוווּסט, אַז זלמן דעם שענקערס ווײַב, זיסל, "אויף אַלע ייִדישע קינדער," פֿאַרפֿעלט נישט קיין איין ייִדישע לוויה אין שטאָט.

תּמיד, צוריקקומענדיק פֿון אַזאַ לוויה, האָט זי געהאַט אַ טבֿע צו זאָגן:

– אַ לוויה איז דאָס געווען, אויף אַלע ייִדישע קינדער! האָט מען זי טאַקע דערפֿאַר גערופֿן אין שטאָט "זיסל אויף אַלע ייִדישע קינדער."

ווען "זיסל אויף אַלע ייִדישע קינדער" איז אַהיים געקומען און זלמן דער שענקער האָט איר דערציילט, סאַראַ ליבן גאַסט מיר האָבן, האָט זי תּיכּף גענומען צוגרייטן די וועטשערע. אָפּגעלייגט דאָס דערציילן וועגן דער לוויה אויף שפּעטער.

אָבער ווען אַלע זענען געזעסן בײַם טיש, האָט זי זיך מער נישט געקענט אײַנהאַלטן, גענומען דערציילן וועגן דער לוויה מיט אַלע פּישטשעווקעס און פֿאַרענדיקט אויף איר שטייגער:

– אַ לוויה האָט ער געהאַט, אויף אַלע ייִדישע קינדער!

הערשלען איז דאָס עסן נישט באַקומען. דער לוויה-ריח, וואָס האָט געשלאָגן פֿון דער שענקערקע און פֿון אירע רייד, האָט אים פֿאַרשלאָגן דעם אַפּעטיט.

אַ מידער איז הערשל אַוועקגעפֿאַלן אויף זײַן געלעגער. אין חלום האָט ער געזען אַ לוויה. פֿיר ייִדן טראָגן די מיטה. דער טאַטע גייט מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ. ער זיפֿצט און זאָגט צו דער שטיפֿמאַמען, וואָס גייט נעבן אים שוויַיגנדיק:

– שוין נישטאָ מער הערשל!

און די שטיפֿמאַמע ענטפֿערט אים אָפּ מיט אַ שטאָך:

– אַ טייַערע תּכשיט געווען... ס׳האָט בעסער נישט געזאָלט געבוירן ווערן.

פּלוצעם וואַקסט אויס, ווי פֿון אונטער דער ערד, זיסל די שענקערקע. דאַר און הויך, די באַקן מער אײַנגעפֿאַלן ווי געוויינטלעך. זי טײַטלט מיטן פֿינגער אויפֿן ארון און רופֿט זיך אָפּ אויף אַ קול, אַלע ייִדן זאָלן הערן:

– אָבער אַ לוויה האָט אונדזער הערשל, אויף אַלע ייִדישע קינדער!

די שענקערקע פֿאַרשווינדט, ווערט נעלם. די לוויה פֿאַרשווינדט. ווייס איך וואָס, ס׳איז גאָר אַ ברית – זײַן, הערשלס, ברית. אַלע זענען זיך משׂמח... מען טרינקט ווײַן, מ׳פֿאַרבײַסט מיט לעקעך. הערשל זעט ווי איטשע דער מוהל דערנענטערט זיך צו אים. דאָס מעסער האַלט ער צווישן די ציין. הערשל וויל אַ געשריי טאָן, אַז מען האָט אים שוין איין מאָל געמלט, נאָר ער קען נישט. ער וויל אַנטלויפֿן, נאָר די פֿיס זענען אים שווער, ווי בלײַ...

הערשל האָט זיך אויפֿגעכאַפּט פֿון שלאָף, דרײַ מאָל אויסגעשפּיגן. אין דרויסן האָבן שוין ייִדן געהאַנדלט און געוואַנדלט. בײַ זלמן דעם שענקער אין שענק זענען שוין געזעסן פּויערים. זיי האָבן גערייכערט מאַכאָרקע און געטרונקען ווײַן.

איינס און צוויי איז הערשל געווען אַן אָנגעטוענער. ער האָט זיך געוואַשן, אָפּגעדאַוונט אויף איין פֿוס, דערנאָך אײַנגעשפּאַנט דאָס פֿערדל. זלמן דער שענקער האָט אים געהאָלפֿן אַרויפֿלייגן דאָס פֿעסל ווײַן אויפֿן וואָגן.

– וויאָ, קאַשטאַן!

פֿאַרן אָפּפֿאָרן האָט זיך באַוויזן זיסל ״אויף אַלע ייִדישע קינדער״ מיט אַ פּעקל אין דער האַנט. דאָס האָט זי אים מיטגעגעבן עסן אויפֿן וועג: אַ קלייניקייט, אַ גאַנצן טאָג פֿאָרן; מען דאַרף עפּעס נעמען אין מויל אַריַין; ערשט פֿאַרנאַכט צו וועט ער מיט גאָטס הילף אָנקומען אַהיים. הערשל האָט גענומען דאָס פּעקל, אויסגעמיטן צו קוקן דער שענקערקע אין די אויגן. ער האָט זי פֿיַינט געהאַט, אָט די לוויה-גייערקע, וואָס האָט זיך אים אַרומגעפּלאָנטערט יענע נאַכט אין חלום, געווען גרייט אים צו ברענגען צו קבֿורה.

ערשט ווען הערשל איז אַרויסגעפֿאָרן פֿון דאַראַבאַן, האָט זיך פֿון אים אָפּגעטאָן דער שאָטן פֿונעם נעכטיקן חלום.

אָט איז די ווינטמיל, און אָט פֿאַרקערעוועט ער זיך צום ברייטן שליאַך, וואָס לויפֿט באַרג-אַרויף, באַרג-אַראָפּ דורך פֿעלד און דורך וואַלד ביז אַהיים אין שטעטל.

די בייַטש אויף צוריק איז אויך געווען איבעריק. נאָר פֿאַרפֿאַלן; מיטגענומען זי אין וועג אַריַין, דאַרף מען זי אַהיים ברענגען.

דער טאָג איז געווען אַ זומערדיק-הייסער, דער שליאַך אַ שטויביקער. הערשל האָט פֿון זיך אַראָפּגעוואָרפֿן ס׳רעקל.

– אַה, אַ מחיה!

נאָר וואָס וויַיטער, האָט די זון גענומען אַלץ מער בראָטן און ברענען. אין האַלדז איז אים געוואָרן טרוקן, ער האָט קוים געקענט כאַפּן דעם אָטעם.

מיט אַ מאָל האָט זיך הערשל געכאַפּט, אַז ער איז דער אמתער יאָלד; אין וואָגן ליגט אַ פֿעסל וויַין, און ער גייט אויס פֿאַר דורשט. אמת, דאָס פֿעסל וויַין איז פֿאַרן ברית, נאָר וואָס קען עס שאַטן, אַז ער וועט געבן אַ זופּ, לעשן דעם דורשט? ווער וועט זיך כאַפּן און ווער וועט האָבן פֿאַראיבל?

און נישט לאַנג געטראַכט, האָט הערשל אַרויסגעשלעפּט דעם קאָרק פֿונעם פֿעסל, זיך צוגעבויגן און אַ פֿעסטן זשליאָקע געטאָן.

דער וויַין, ווי געזאָגט, איז געווען אַלט און שטאַרק. פֿון דעם פֿעסטן זשליאָק האָט זיך בײַ הערשלען אָנגעהויבן דרייען דער קאָפּ. די אויגן האָבן זיך בײַ אים גענומען קלעפּן. און אָט-אָט איז ער אַנטשלאָפֿן געוואָרן. אַ גליק וואָס דאָס פֿערדל האָט געקענט דעם וועג.

ווי פֿיל ער איז אַזוי אָפּגעשלאָפֿן, געדענקט ער נישט. נאָר אַז ער האָט זיך אויפֿגעכאַפּט האָט ער דערזען אַ מאָדנע בליק; אַרום דעם וואָגן זענען געלעגן אַריבער הונדערט פֿייגל אויף דער ערד און אַלע זענען געווען טויט-שיכּור.

ערשט איצט האָט זיך הערשל געכאַפּט, אַז ער האָט פֿאַרגעסן צו פֿאַרשטאָפּן צוריק דאָס פֿעסל מיטן קאָרק. בשעת ער איז געשלאָפֿן, זענען אָנגעפֿלויגן די פֿייגל. יעדער פֿייגל האָט אַ זופּ געטאָן פֿונעם וויַין און איז תּיכּף אַוועקגעפֿאַלן שיכּור אויף דער ערד.

הערשל איז אַראָפּגעשפּרונגען פֿונעם וואָגן. ער האָט מורא געהאַט, אַז די פֿייגל וועלן צעפֿליִען, ווען זיי וועלן זיך אויסניכטערן. אַ שאָד, אַזוי פֿיל שיינע פֿייגל מיט אַ מאָל. ס׳וועט זײַן די אמתע שׂמחה, ווען זיי וועלן זיך צעשפּילן מאָרגן אויפֿן ברית.

אין קעשענע בײַ זיך האָט ער געפֿונען אַ לאַנגן פֿאָדעם. איינס בײַ איינס האָט ער געבונדן די פֿיסלעך פֿון די פֿייגל, וואָס זענען געשמאַק געשלאָפֿן.

אַז ער האָט שוין געהאַט געבונדן אַלע פֿייגל מיטן לאַנגן פֿאָדעם, האָט ער דעם פֿאָדעם אַרומגעוויקלט אַרום בויך. געמאַכט אַ פֿעסטן קנופּ. איצט וועלן זיי שוין נישט קענען אַוועקפֿליִען, אַפֿילו ווען זיי וועלן זיך אויסניכטערן.

צופֿרידן מיטן שטיקל אַרבעט, וואָס ער האָט אָפּגעטאָן, האָט הערשל זומערווינט נאָך אַ מאָל אַ פֿעסטן זופּ געטאָן פֿונעם פֿעסל וויַין און איז ווידער אַ מאָל אַנטשלאָפֿן געוואָרן.

און אַז ער האָט זיך אויפֿגעכאַפּט פֿון זײַן דרימל, האָט ער דערפֿילט ווי זײַנע פֿיס צאַפּלען אין דער לופֿטן, און מיטן קאָפּ רירט ער אָן די וואָלקנס.

בשעת ער איז געשמאַק געשלאָפֿן, האָבן זיך די פֿייגל אויסגעניכטערט, אָפּגעטרייסלט דעם שלאָף פֿון זייערע פֿליגל, און גענומען פֿליִען מיט הערשל זומערווינט אַרויף, אַרויף צו די וואָלקנס, וואָס האָבן זיך געשיפֿט אויפֿן הימל.

הערשלס האַרץ האָט געפֿלאַטערט פֿאַר פּחד. ער האָט געהערט דאָס פֿערדל אונטן אויפֿן וועג הירזשען. ס'רופֿט אים, דערמאָנט אים, אַז ער האָט געלאָזט דאָס פֿעסל ווײַן אויף הפֿקר, אַז מאָרגן איז דער ברית און אַז דער טאַטע וועט האָבן אַ פֿאַרשטערטע שׂמחה.

– אַ שיינע מעשׂה, כ'לעבן, – האָט הערשל זיך אַליין געמוסרט, – צו וואָס האָבן דיר געטויגט די פֿייגל, האַ? איצט האָסטו; זע, זיי טראָגן דיך אַוועק, ווי אַ רוח דעם מלמד, און ווער ווייסט וווּ זיי וועלן דיך פֿאַרטראָגן?

נאָר דער מוסר האָט גאָרנישט געהאָלפֿן, ס'איז געווען פֿאַרפֿאַלן.

הערשל האָט אַראָפּגעשריגן צום פֿערדל, וואָס איז געשטאַנען אויפֿן מיטן שליאַך, און נישט געוווּסט וואָס צו טאָן:

– פֿיר אַהיים דאָס פֿעסל ווײַן, קאַשטאַן. דו קענסט דעם וועג. זײַ געזונט, קאַשטאַן, לאָז גריסן דעם טאַטן, איידלען גיב אָפּ פֿון מיר אַ מזל-טובֿ און דער שטיפֿמאַמען אַ פֿײַג.

דאָס פֿערדל האָט געשפּיצט די אויערן, כּדי בעסער צו הערן, וואָס הערשל שרײַט צו אים אַראָפּ פֿון אונטער די וואָלקנס. און, ווײַזט אויס, אַז ער האָט פֿאַרשטאַנען, ווײַל ער האָט אַ ציי געטאָן דעם וואָגן און זיך געלאָזט אַליין אָן דעם בעל-הבית און אָן דער בײַטש אין וועג אַרײַן.

די פֿייגל, וואָס האָבן געטראָגן אונדזער הערשלען אַלץ העכער און העכער, האָבן זיך צעזונגען. זייער געזאַנג איז געווען מלא-טעם. אַ געזאַנג איבער אַלע געזאַנגען, פֿאַר דער זון, פֿאַרן ווינט און פֿאַר די וואָלקנס.

הערשל האָט זיך אַ ווײַלע צוגעהערט צום געזאַנג און דערנאָך זיך אַליין צעזונגען. אַ קול האָט ער געהאַט אַ שיינס, אַ פֿײַפֿל אין האַלדז. די פֿייגל האָבן זיך פֿאַרחידושט און זיך דורכגעשמועסט צווישן זיך:

– אַ מאָדנער פֿויגל, אָט דער וואָס פליט מיט אונדז, אָבער זינגען קען ער.

– טאַקע אַ מאָדנער פֿויגל, – האָט זיך אָפּגערופֿן אַ צווייטער, – און זײַן שיר איז אין גאַנצן אַנדערש, ער שמעקט ווי צײַטיקע רויטע קאַרשן.

– רויטע קאַרשן? – האָט זיך אָפּגערופֿן אַ יונג פֿייגעלע, – איך האָב ליב רויטע קאַרשן.

– אַ חכם אַ פֿויגל, –האָט געחוזקט אַ מיטל-יאָריקער פֿויגל, – ווער האָט דאָס פֿײַנט צו פּיקן קאַרשן, סײַדן אַ שוטה.

– ווייסט איר וואָס, חבֿרה, – האָט געזאָגט אַן עלטערער פֿויגל, – לאָמיר פֿליִען צו זײַנוול סאַדאָווניק אין קאַרשנסאָד, די קאַרשן מוזן שוין זײַן צײַטיק.

– אין קאַרשנסאָד! אין קאַרשנסאָד! – האָבן אַלע פֿייגל אונטערגעכאַפּט, און זיך געלאָזט פֿליִען הענדום-פּענדום קיין ציגאַנעשט, ווו ס'האָט זיך געפֿונען זײַנוולס קאַרשנסאָד.

די פֿייגל האָבן אין זײַנוולס קאַרשנסאָד אָנגעמאַכט דעם אמתן חורבן – דערציילט הערשל. די סטראַשידלעס מיט די בעזעמס אין די הענט, וואָס זענען דאָרט געשטאַנען, האָבן גאָרנישט געהאָלפֿן.

און טאַקע אַ דאַנק אָט דעם פֿלי מיט די פֿייגל אין זײַנוולס קאַרשנסאָד איז הערשל געראַטעוועט געוואָרן. דאָס פֿליִען איז געווען מוראַדיק. ס'האָט אים געשווינדלט אין קאָפּ, געטונקלט אין די אויגן, געזשומעט אין די אויערן.

אָבער קוים האָבן זיך די פֿייגל אַראָפּגעלאָזט אויפֿן ערשטן קאַרשנבוים, האָט הערשל איבערגעריסן דעם פֿאָדעם איינס און צוויי, איז אַראָפּגעשפּרונגען פֿונעם בוים, אַריבערגעשפּרונגען איבערן פּלויט און זיך געלאָזט אַהיים.

פֿון ציגאַנעשט אַהיים איז געווען נישט מער ווי פֿיר מײַל. הערשל איז געלאָפֿן אָן אַן אָטעם, און נאָך מעריבֿ איז ער קוים אַ לעבעדיקער אַרײַנגעפֿאַלן צום טאַטן אין שטוב אַרײַן.

דאָס פֿערדל איז גראָד שטיין געבליבן מיטן פֿעסל ווײַן פֿאַר דער טיר, אַזוי אַז קיינער האָט זיך נישט געכאַפּט, וואָס מיט הערשלען האָט זיך געטראָגן.

צו מאָרגנס אויפֿן ברית האָט הערשל דערציילט די מעשׂה מיט די פֿייגל און פֿון דעם גרויסן נס, וואָס איז מיט אים געשען. און כּדי אַלע זאָלן וויסן, אַז ער דערציילט דעם אמת, האָט ער פֿאַר אַלעמען איבערגעזונגען דאָס ליד פֿון די פֿייגל, וואָס זיי האָבן געזונגען, בשעת זיי האָבן אים געטראָגן אין דער לופֿטן.

פֿון דער מעשׂה איז צו זען, ס'אַראַ גרויסן און גוטן גאָט מיר האָבן. אויב ער האָט געקענט מציל זײַן און העלפֿן אַזאַ לײַדאַק ווי הערשל זומערווינט, וועט ער אַוודאי מציל זײַן אַלע ערלעכע און גאָטספֿאָרכטיקע ייִדן, וואָס פֿאָלגן גאָטס געבאָטן און גיין אין זײַנע וועגן.

אָמן סלה.

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון עקיבא באַטקײַ, נח מילער, לעאָנאַרד פּראַגער
רפֿאל פֿינקל און אבֿרהם ברוך בערקאָוויץ

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved